

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Zielonej Górze

LZG . 410.003.07.2018

P/18/108

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/18/108 – Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Zielonej Górze
Kontroler	Lidia Sobkowiak-Mariasz, główny specjalista kontroli państwowej NIK, upoważnienie do kontroli nr LZG/58/2018 z dnia 19.04.2018 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Urząd Miasta i Gminy Wschowa, ul. Rynek 1, 67-400 Wschowa (dalej <i>Urząd</i> lub <i>UMiG</i>)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Danuta Patalas, Burmistrz Miasta i Gminy Wschowa (dalej <i>Burmistrz</i>) (dowód: akta kontroli str. 3)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna¹

Najwyższa Izba Kontroli ocenia, że Gmina miejsko-wiejska Wschowa (dalej *Gmina*) w latach 2016-2018² nie była w pełni przygotowana do ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

Stan ten wynikał przede wszystkim z zaniechania sporządzenia kluczowych dla realizacji zadań w tym obszarze dokumentów planistycznych, tj. gminnego programu opieki nad zabytkami oraz gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Gmina nie dysponowała również – z uwagi na dotychczas niezakończone prace nad gminną ewidencją zabytków – aktualnymi i pełnymi informacjami o zabytkach zlokalizowanych na jej obszarze, co może utrudniać prowadzenie skutecznych działań na rzecz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w szczególności na wypadek sytuacji kryzysowych.

Gmina podejmowała jednak szereg działań inwestycyjno-remontowych zmierzających do poprawy stanu technicznego posiadanych zabytków, a także prawidłowo udzielała ze środków budżetu Gminy dotacji na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych dla jednostek niezaliczanych do sektora finansów publicznych. Mimo to wskutek wieloletnich zaniedbań i ograniczonych środków finansowych stan techniczny niektórych zabytków stanowiących własność Gminy³ był nadal niezadowolający i wymagał poprawy.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie

² Okres objęty kontrolą: lata 2016 – 2018 (do czasu zakończenia czynności kontrolnych) oraz lata wcześniejsze w zakresie zdarzeń i danych niezbędnych do dokonania ocen.

³ Tj.: budynki wpisane do rejestru zabytków: kościół ewangelicki pw. Żłóbka Pana Jezusa (Kripplein Christi), Baszta Bramy Polskiej (b. dzwonnica przy kościele ewangelickim), budynek usługowy, ul. Głogowska 3 we Wschowie.

Działania Urzędu Miasta i Gminy Wschowa, związane z zaistnieniem sytuacji kryzysowej⁴ dotyczącej zabytków, w tym w zakresie współpracy i współdziałania z właściwymi podmiotami, prowadzone były rzetelnie. Działania te ograniczały negatywne skutki ww. zdarzeń dla zabytków, a Gmina w miarę posiadanych środków wspierała właścicieli zabytków w usuwaniu skutków zdarzenia kryzysowego

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Ewidencjonowanie i dokumentowanie zabytków podlegających ochronie

Opis stanu
faktycznego

1. Prowadzenie spraw związanych z ochroną zabytków, w tym na wypadek sytuacji kryzysowych, w szczególności dotyczących opracowania planów ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych (gminnego i jednostkowych dla zabytków będących w posiadaniu Gminy) nie zostało uregulowane w Urzędzie w sposób spójny i kompleksowy (brak przypisania wprost niektórych zadań pracownikom).

W Urzędzie, zgodnie z regulaminem organizacyjnym⁵ wyodrębniono *Wydział Gospodarki Gminy*, w którego skład wchodzi sześć zespołów, w tym *Zespół ds. Gospodarki Lokalowej i Nieruchomości*, prowadzący sprawy z zakresu:

- gospodarki nieruchomościami, w tym prowadzenia oraz aktualizacji rejestru zabytków (§ 20 pkt 3.IV.2.9 regulaminu),
- gospodarki komunalnej i lokalowej, w szczególności udzielania dotacji na zabytki w Gminie (§ 20 pkt 3.IV.1.7 regulaminu).

Opracowanie kart adresowych dla zabytków architektury i budownictwa oraz dla stanowisk archeologicznych związanych z założeniem gminnej ewidencji zabytków należało do 31.03.2018 r. do obowiązków jednego podinspektora⁶. Po tym terminie nie przypisano obowiązków w tym zakresie żadnemu z pracowników.

W regulaminie organizacyjnym (§ 20 pkt 1) przewidziano, że Wydziałem kieruje Naczelnik, który koordynuje, nadzoruje i planuje prace zespołów wchodzących w skład Wydziału. Do końca lutego 2016 r. zatrudniony był pracownik, który pełnił obowiązki naczelnika Wydziału Gospodarki Gminy, po tym terminie - pomimo ogłoszenia konkursu w marcu 2016 r. - stanowisko to nie zostało obsadzone⁷.

Do zakresu działania *Wydziału Spraw Organizacyjnych i Społecznych* należy prowadzenie spraw związanych z realizacją zadań z zakresu ochrony dóbr kultury i muzeów (§ 18 pkt 1.19. lit a regulaminu organizacyjnego), ale zadań w zakresie opracowania planu ochrony na wypadek sytuacji kryzysowych i programu opieki nad zabytkami nie przypisano żadnemu z pracowników.

W strukturze Urzędu wyodrębniono także stanowisko *Pełnomocnika ds. Ochrony Informacji Niejawnych* (dalej *Pełnomocnik*), kierującego *Pionem Ochrony*, któremu powierzono prowadzenie spraw z zakresu obrony cywilnej, zarządzania kryzysowego i spraw obronnych określonych odrębnymi przepisami (§ 24 pkt 2.1 regulaminu). Do zakresu czynności, uprawnień i odpowiedzialności Pełnomocnika, przyjętego w dniu 22.01.2002 r. należy m.in. prowadzenie prac planistyczno-obronnych dotyczących obrony cywilnej oraz reagowania kryzysowego (pkt III.1) oraz ochrona dóbr kultury (pkt III.10). W *Pionie Ochrony* zatrudnione są 3 osoby (2 ¼ etatu).

⁴ Orkan „Ksawery” w dniach 5-6 październik 2017 r.

⁵ Regulamin Organizacyjny UMiG, stanowiący załącznik do Zarządzenia nr 47/2015 Burmistrza Miasta i Gminy Wschowa z dnia 26.02.2015 r., zmieniony zarządzeniem nr 79/2015 z dnia 5.05.2015 r.

⁶ Zgodnie z zakresem czynności przyjętym 5.07.2016 r. Od 1.04.2018 r. pracownik ten nie pracuje w Urzędzie.

⁷ <http://bip.wschowa.pl/index.php?link=28&art=5204>, <http://bip.wschowa.pl/index.php?link=27&art=5612> (dostęp 4.05.2018 r.)

W skład UMiG wchodzi *Straż Miejska*, do której zakresu działania należy podejmowanie samodzielnie lub w zależności od okoliczności we współdziałaniu ze wyspecjalizowanymi podmiotami, interwencji w sytuacjach zagrożenia życia, zdrowia lub mienia, a także udzielanie pomocy przy usuwaniu awarii technicznych i skutków klęsk żywiołowych oraz innych lokalnych zagrożeń. W Straży Miejskiej zostało zatrudnionych 6 osób.

(dowód: akta kontroli str. 3-34, 219, 924-926)

W kontrolowanym okresie obowiązywały następujące procedury dotyczące realizacji zadań na wypadek sytuacji kryzysowych:

- wytyczne Burmistrza dotyczące realizacji zadań obrony cywilnej i zarządzania kryzysowego, stanowiące załącznik do zarządzenia w sprawie realizacji zadań obronnych, obrony cywilnej i ratownictwa medycznego w 2016 r. i w 2017 r.⁸,
- wytyczne Burmistrza do działania w zakresie obrony cywilnej i zarządzania kryzysowego w 2018 r.⁹;
- *Plan obrony cywilnej Miasta i Gminy Wschowa* opracowany, uzgodniony ze Starostą Wschowskim i zatwierdzony przez Burmistrza w 2013 r.¹⁰, obejmujący również zadania dotyczące ochrony zabytków jako jednego z elementów mienia, a także zawierający odniesienia do gminnego planu zarządzania kryzysowego w przypadku określonych rodzajów zagrożenia,
- *Gminny plan zarządzania kryzysowego dla Gminy Wschowa*, uzgodniony i zatwierdzony w grudniu 2016 r.;
- plan ochrony zabytków ruchomych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Muzeum Ziemi Wschowskiej¹¹.

Plan obrony cywilnej Miasta i Gminy Wschowa wymieniał wśród zadań obrony cywilnej m.in. planowanie i zapewnienie ochrony i ewakuacji dóbr kultury i innego mienia na wypadek zagrożenia zniszczeniem (zadanie Burmistrza w czasie kryzysu i wojny), opracowanie i uzgadnianie z Wydziałem Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego (dalej *WBiZK*) gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (zadanie w czasie stałej gotowości obronnej Pionu Ochrony - do 10.05.2018 r., Wydziału Spraw Organizacyjnych i Społecznych - po zmianie planu w tym dniu).

Taki zapis jest niezgodny z § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych¹², który stanowi, że gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim

⁸ Przyjęte odpowiednio zarządzeniami Burmistrza: nr 15.2016 z dnia 29.01.2016 r. oraz zarządzeniem nr 22.2017 z dnia 10.02.2017 r.

⁹ Ujęte w załączniku nr 1 do zarządzenia Burmistrza nr 21/2018 z dnia 31.01.2018 r.

¹⁰ Według wyjaśnień Kierownika Kancelarii Niejawnej zgodnie z Wytycznymi Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 27 grudnia 2011 r. w sprawie zasad opracowania planów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin (§ 19) i uzasadnieniem do wytycznych Plan OC powinien odwoływać się do informacji zawartych w Planie Zarządzania Kryzysowego, dokonując korelacji danych rzeczowo-materiałowych i osobowych oraz informacji wynikających z Planu Operacyjnego Funkcjonowania Gminy w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny. W związku z tym, że nie uległy zmianie zadania, organizacja oraz koncepcja działania, przyjęto zasadę przeglądu planu i o ile nie było potrzeby aktualizacji nie dokonywaniu wpisu w arkuszu aktualizacyjnym, gdyż nie odnotowano zmian. Plan obrony cywilnej powinien być uzupełnieniem planu zarządzania kryzysowego i określać realizację zadań na czas zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny. Również nie powinien powielać danych i procedur ujętych w innych planach, lecz zawierać odnośniki." W świetle tego uzasadnienia można przyjąć, że wszelkie zmiany w planie zarządzania kryzysowego = aktualizacji planu obrony cywilnej. Plan Zarządzania Kryzysowego Gminy Wschowa opracowany został w 2016r.

¹¹ Plan ochrony zabytków ruchomych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Muzeum Ziemi Wschowskiej, który obejmował wbrew swojej nazwie poza zabytkami ruchomymi również nieruchomości będące w użyczeniu Muzeum.

¹² Dz. U. Nr 212, poz. 2153, dalej rozporządzenie w sprawie ochrony zabytków.

konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu - starostą.

Kierownik Kancelarii Niejawnej wyjaśnił, że *przyjęto zasadę, że w zakresie merytorycznym Gminny Plan Ochrony Zabytków będzie uzgadniany zgodnie z przytoczonym rozporządzeniem, a dodatkowo, w zakresie zarządzania kryzysowego z WBiZK LUW, co znalazło odzwierciedlenie w ww. zapisie Planu Obrony Cywilnej.*

Zgodnie z planem:

- w czasie kryzysu miało nastąpić uruchomienie gminnego planu ochrony zabytków, przeciwdziałanie stratom i zniszczeniom oraz przestępstwom przeciwko dobrom kultury i dziedzictwa narodowego;
- w czasie kryzysu i wojny – realizacja przedsięwzięć związanych ze wzmożoną ochroną fizyczną zabytków, zabezpieczeniem technicznym, pracami dokumentacyjnymi, ekspertyzami, itp. oraz udzielanie pomocy logistycznej jednostkom organizacyjnym kultury oraz wojewódzkim urzędom ochrony zabytków w realizacji zadań wynikających z planu ochrony zabytków w rejonach zagrożonych i objętych działaniami zbrojnymi;
- w czasie wojny – ewakuacja archiwów państwowych i ruchomych zabytków.

Wykonawcą ww. zadań miał być odpowiednio¹³: Burmistrz, Wydział Spraw Organizacyjnych i Społecznych, szkoły i placówki oświatowe, Straż Miejska, Komendant Terenowych Formacji Obrony Cywilnej, Komenda Powiatowa Policji.

(dowód: akta kontroli, str. 35-124, 927-930)

2. Gmina Wschowa od 2013 r. prowadziła działania na rzecz utworzenia gminnej ewidencji zabytków (dalej GEZ), przy czym do dnia 6.06.2018 r. ewidencja ta nie została formalnie utworzona (zatwierdzona). Ww. działania polegały na założeniu 1.234 kart adresowych dla zabytków nieruchomych, w tym 547 kart dla miasta Wschowa i 425 dla terenów wiejskich oraz 262 dla zabytków archeologicznych (stan na dzień 26.04.2018 r.).

Ww. zbiór wpłynął w dniu 2.04.2018 r. do Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze¹⁴. Wcześniej Gmina przysyłała GEZ:

- w czerwcu 2014 r., a Konserwator przesłał uwagi w kwietniu 2015 r.,
- w październiku 2015 r., po czym Konserwator przesłał uwagi w czerwcu 2016 r., a następnie w marcu i czerwcu 2017 r.

Odnosząc się do przyczyn tej sytuacji była pracownica prowadząca ewidencję wyjaśniła: *kilkukrotnie wysyłałam do Wojewódzkiego Lubuskiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze sporządzone karty adresowe dla zabytków oraz zestawienia tabelaryczne. Również pracownik Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków przysyłał zwrotną informację dotyczącą zastrzeżeń do kart. Następowало to etapami, np. dotyczyło najpierw stanowisk archeologicznych, które zostały zaakceptowane, następnie etapami w zakresie miast, wiosek, parków itd. Jednak z całej GEZ zostały zaakceptowane tylko stanowiska archeologiczne. Uwagi Konserwatora dotyczyły, np. zdjęcie nie tego obiektu, zdjęcie mało wyraźne, uzupełnienie karty o mapę z zaznaczeniem obiektu. Miałam czasami trudności z lokalizacją obiektu, np. w ramach zabudowy folwarcznej. W sytuacji gdy dany obiekt nie istniał w terenie (np. został rozebrany), sporządzałam kartę, na której nanosiłam informację na ten temat i również ją przysyłałam Konserwatorowi. Podobnie gdy obiekt został przebudowany, w taki sposób że wydawało się, że nie*

¹³ Tabelaryczne zestawienie zadań obrony cywilnej realizowanych przez jednostki organizacyjne na terenie miasta i gminy Wschowa, w którym poszczególnym komórkom przypisano konkretne zadania.

¹⁴ Dalej Konserwator, LWKZ.

ma już zabytkowego charakteru. Nie mam wykształcenia z zakresu zabytków, historii sztuki, jestem magistrem inżynierem gospodarki przestrzennej. W Urzędzie Miasta i Gminy Wschowa nie odbywałam szkolenia w związku z zabytkami lub prowadzeniem Gminnej ewidencji zabytków. Starałam się sama uzyskiwać informację, jak sporządza się kartę lub ewidencję, natomiast gdy miałam problemy związane z konkretnymi zabytkami wpisanymi do rejestru lub ewidencji Konserwatora, wówczas wyjaśniałam te kwestie z pracownikami Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

(dowód: akta kontroli, str. 125-126, 220-274)

Na terenie Gminy na koniec 2017 r., według danych LWKZ¹⁵, znajdowało się:

- 1.228 zabytków nieruchomych¹⁶, w tym 160 wpisanych do rejestru zabytków;
- 1.018 zabytków ruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym 251 wpisanych do rejestru zabytków;
- 273 zabytki archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym 19 wpisanych do rejestru zabytków.

Konserwator nie posiadał danych na temat struktury własnościowej zabytków.

Natomiast pośrednio dostęp do tych danych – poprzez podgląd do ewidencji gruntów i budynków prowadzonych przez Starostwo Powiatowe we Wschowie – miała Gmina. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków¹⁷ stanowiły przede wszystkim własność prywatną: wyłączną (32%) lub we współwłasności z Gminą (38%, lokale w budynkach mieszkalnych). Gmina była wyłącznym właścicielem 11% zabytków, inne jednostki samorządu terytorialnego – 1%, a Skarb Państwa – 1%. Pozostałe podmioty (parafie, zakony, fundacje) były właścicielami 17% zabytków.

(dowód: akta kontroli, str. 130-218, 770-804)

Na podstawie 10 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków oraz 12 objętych wojewódzką ewidencją zabytków¹⁸ stwierdzono, że:

- w ramach GEZ sporządzono karty adresowe dla tych zabytków nieruchomych,
- założone karty adresowe były zgodne ze wzorem określonym w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem¹⁹ (§ 17) i zawierały wszystkie wymagane dane.

(dowód: akta kontroli str. 275-296)

Ww. obiekty były objęte ochroną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Wschowa i terenów funkcjonalnie z nim związanych (dalej MPZP)²⁰. Według MPZP w odniesieniu do indywidualnie wymienionych obiektów wpisanych do rejestru:

¹⁵ Na terenie Gminy na koniec 2015 r. i 2016 r. znajdowało się odpowiednio:

- 1.233 i 1.234 zabytków nieruchomych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków i wyznaczonych do ujęcia w tej ewidencji, w tym 160 i 161 wpisanych do rejestru zabytków;
- 1.006 i 1.012 zabytków ruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym 251 wpisanych do rejestru zabytków,
- 273 zabytki archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym 19 wpisanych do rejestru zabytków.

¹⁶ Zabytki w rozumieniu art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187, ze zm.) wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków i wyznaczone do ujęcia w tej ewidencji. „Wyznaczone do ujęcia w ewidencji” oznacza nieopracowanie w pełni dokumentacji zabytku.

¹⁷ Zgodnie z informacją Miasta i Gminy Wschowa na dzień 30.05.2018 r..

¹⁸ Zabytki wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków o nr: 685/607, 787/1678, 788/1679, L-783/A (d. 789/1680), 792/1695, 793/1689, 781/1692, 782/1686, L-753/A (d.783/1676), L-777/A (d. 786/1677) oraz do wojewódzkiej ewidencji zabytków budynki przy ul. Powstańców Wlkp. nr 3, nr 4, nr 5, nr 6, nr 7, nr 8, nr 10, ul. Kościelna nr 3, nr 4, ul. Łazienna nr 6, nr 8, nr 10.

¹⁹ Dz. U. Nr 113, poz. 661.

²⁰ Uchwała nr XX/166/08 Rady Miejskiej we Wschowie z dnia 14 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia MPZP, rozdział 3 – Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i krajobrazu kulturowego (Dz. Urz. Województwa Lubuskiego Nr 25, poz. 573, z dnia 31.03.2008 r., z późn. zm.), ww. uchwała utraciła moc na obszarze i w zakresie objętym planem zatwierdzonym

- nie dopuszcza się ich nadbudowy oraz zmiany elewacji frontowych, dopuszcza się natomiast w ograniczonym zakresie rozbudowę od strony podwórza;
- dopuszcza się przebudowę wewnątrz budynków, która nie będzie naruszać sieni i klatki schodowej oraz zachowanych zabytkowych zdobień;
- dopuszcza się usunięcie zmian w gabarytach i elewacjach budynków, które zakłóciły wcześniejsze walory historyczne tych obiektów;
- przy wymianie stolarki okiennej należy utrzymać historyczny wzór i podział okna. Natomiast w odniesieniu do indywidualnych obiektów wpisanych tylko do ewidencji LWKZ (zabytków nie ujętych w rejestrze) przedmiotem ochrony są ich historyczne bryły i elewacje oraz zewnętrzne detale, a także historyczne bezpośrednie otoczenie obiektu²¹. Obiekty objęte kontrolą znajdują się w strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, w której:
- należy zachować historyczny układ urbanistyczny oparty o istniejącą sieć ulic i placów i uzupełniony wyznaczonymi w planie nowymi ulicami;
- należy zachować istniejące nawierzchnie brukowane w ciągach ulic, chodników i placów;
- przy zagospodarowaniu i zabudowie terenu należy uwzględnić historyczną parcelację, w tym poprzez sposób zabudowy i zagospodarowania terenu, z zastrzeżeniem innych ustaleń planu.

(dowód: akta kontroli, str. 297-300)

W latach 2016-2017 wpisano do rejestru zabytków z obszaru Gminy jeden obiekt stanowiący własność prywatną (budynek dawnego kina położony przy ul. Głogowskiej 8 we Wschowie) wskutek działań podjętych przez stowarzyszenie²². Z rejestru zabytków wykreślono budynek kamienicy przy ul. Rynek 13 (d. Rynek 15), na wniosek wspólnoty mieszkaniowej, która wykazała, że budynek wpisany w 1965 r. do rejestru w latach 60-tych XX w. został całkowicie przebudowany, co spowodowało utratę jego wartości zabytkowych.

Gmina Wschowa nie ujmowała w opracowywanej GEZ innych obiektów niż wpisane do rejestru zabytków lub wojewódzkiej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 5 pkt 3

uchwałami nr: XVI/156/11 z dnia 29.12.2011 r. w sprawie zmiany MPZP obejmującego obszar działek o nr ewid. 2356/1 i 2356/2 położonych przy ul. Wolsztyńskiej, z dniem 19.03.2012 r.; XXI/217/12 z dnia 31.05.2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany MPZP - D-54-MU, z dniem 18.08.2012 r.; XXXI/346/13 z dnia 25.04.2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany MPZP dla działek oznaczonych nr ewid. 970, 1025, 1026 i 1029 we Wschowie, z dniem 28.05.2013 r.; XXXI/347/13 z dnia 25.04.2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany MPZP A-128-P,U i B-33-U, z dniem 6.06.2013 r.; XXXIII/368/13 z dnia 27.06.2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany MPZP - część wschodnia, z dniem 3.07.2013 r.; XXXVIII/424/13 z dnia 30.12.2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany MPZP dla obszarów położonych przy ul. Daszyńskiego we Wschowie, z dniem 8.02.2014 r.; XXXVIII/425/13 z dnia 30.12.2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany MPZP - część południowa, z dniem 12.02.2014 r.; XLIV/508/14 z dnia 26.06.2014 r. w sprawie uchwalenia MPZP dla obszaru w rejonie ulic Moniuszki i Garbarskiej, z dniem 30.07.2014 r.; VII/64/15 z dnia 28.05.2015 r. zmiany MPZP dla obszaru w rejonie ulic Moniuszki, Głogowskiej, Konradowskiej i Obrońców Warszawy, z dniem 30.06.2015 r.; VII/66/15 z dnia 28.05.2015 r. w sprawie MPZP dla obszaru w rejonie ulic Łąkowa, Garbarska, Nowa i ks. A. Kostki, z dniem 30.06.2015 r.; VII/65/15 z dnia 28.05.2015 r. w sprawie zmiany MPZP dla obszaru położonego w rejonie ul. Wolsztyńskiej, Niepodległości, Daszyńskiego, Polnej i Solnej we Wschowie, z dniem 4.08.2015 r.; IX/76/15 z dnia 25.06.2015 r. w sprawie uchwalenia zmiany MPZP - część północna, z dniem 11.08.2015 r.; XVII/165/16 z dnia 31.03.2016 r. w sprawie uchwalenia zmiany MPZP - część zachodnia, z dniem 29.04.2016 r.

²¹ Z zastrzeżeniem że w odniesieniu do obiektów, usytuowanych poza strefą „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej: zakazuje się ich nadbudowy oraz zmiany elewacji frontowych polegających na odejściu od rozwiązań historycznych, stanowiących o wartości zabytkowej budynku; dopuszcza się przebudowy, nadbudowy i rozbudowy takich obiektów, które uwzględniają ich walory zabytkowe; dopuszcza się usunięcie zmian w gabarytach i elewacjach budynków, które zakłóciły wcześniejsze walory historyczne tych obiektów.

²² Decyzja z 19.07.2016 r. w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków pod nr L-723/A budynek dawnego kina położony przy ul. Głogowskiej 8 w miejscowości Wschowa. Gmina nie podejmowała działań w celu wpisania zabytków do rejestru zabytków. Ww. nieruchomość w momencie dokonania wpisu stanowiła własność prywatną nabytą z zasobu mienia komunalnego, w czasie zawarcia umowy sprzedaży przez Gminę - niewpisaną do rejestru zabytków. W związku dokonaniem wpisu właściciel nieruchomości wystąpił do Gminy o odpłatne nabycie w zasoby gminne tej nieruchomości, na co Rada Miejska we Wschowie w 2017 r. wyraziła zgodę, nabycie miało nastąpić ze środków budżetu w 2018 r. (uchwała Nr XXXIII/311/17 Rady Miejskiej we Wschowie w sprawie wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości). Pomimo ujęcia ww. kwoty w projekcie zmian budżetu Rada Miejska wycofała planowany wydatek w wysokości 383.800 zł na ten cel.

ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami²³, dalej u.o.z.).

(dowód: akta kontroli str. 218, 222-274, 301-311, 938-941)

Jako ewentualne trudności i ograniczenia (w szczególności związane z obowiązującym prawem i rozwiązaniami organizacyjnymi) w przygotowaniu j.s.t. do realizacji zadań dotyczących ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych oraz w zakresie prowadzenia właściwych ewidencji i ujmowania zabytków w rejestrze Burmistrz Wschowy wskazała: *wszystkie uzgodnienia z wojewódzkimi konserwatorami zabytków, przedkładają się na czas, jaki jest niezbędny do ich wykonania, a ponadto zasięg terytorialny, który polega wojewódzkim konserwatorom zabytków jest duży, gdyż mówimy tu o całym województwie. Wydaje się, że i te służby powinny być zasilone większą ilością pracowników.*

Pełnomocnik jako problemy w przygotowaniu j.s.t. do realizacji zadań dotyczących ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych wskazał brak wykazu zabytków, które Gmina powinna ująć w pierwszej kolejności w skład zabytków o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego.

(dowód: akta kontroli str. 312-320, 415, 417)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Pomimo podjęcia działań zmierzających do utworzenia GEZ ewidencja ta nie została ostatecznie utworzona, co stanowiło naruszenie obowiązku wynikającego z art. 22 ust. 4 u.o.z. Zgodnie z tym przepisem burmistrz prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. Z wyjaśnień Burmistrza Wschowy wynika, że *prace nad tworzeniem gminnej ewidencji zabytków rozpoczęto kilka lat temu i trwają one do chwili obecnej. Ostatnie uzgodnienia w zakresie tworzonej gminnej ewidencji zabytków zostały przesłane pismem z dnia 13.03.2018 r. (znak WG.GIN.4123.2.2018) do Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Trudności w tworzeniu powyższej ewidencji wynikają z braku kadry pracowniczej. Już od roku 2011 do Gminy wpływały oferty wykonania Gminnej Ewidencji Zabytków,, jednakże ówczesne władze gminy nie podejmowały w tym zakresie żadnej współpracy z podmiotami zewnętrznymi.*

(dowód: akta kontroli, str. 125-126, 220-274, 413, 416)

2. W strukturze organizacyjnej Urzędu oraz w opisach stanowisk pracowników nie określono osób odpowiedzialnych za sporządzenie gminnego i jednostkowych planów ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych²⁴ oraz gminnego programu opieki nad zabytkami. Ponadto w procedurach wewnętrznych (m.in. w zakresie czynności) nie określono osoby zastępującej pracownika prowadzącego gminną ewidencję zabytków, a od 1.04.2018 r. nie przypisano obowiązków w tym przedmiocie żadnemu pracownikowi UMiG. Bezpośrednim zwierzchnikiem służbowym ww. miał być Naczelnik Wydziału Gospodarki Gminy. Stanowisko to przewidziano w Regulaminie organizacyjnym, lecz od początku marca 2016 r. pozostaje nieobsadzone, a obowiązki w zakresie koordynacji, nadzoru i planowania

²³ Dz. U. z 2017 r. poz. 2187, ze zm.

²⁴ Burmistrz nie upoważniła wyraźnie któregośkolwiek z pracowników UMiG do opracowania gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, jego uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu (taka możliwość wynika z art. § 6 ust. 1 w zw. z §1 ust. 1-3 i § 4 ust. 2 ww. rozporządzenia).

prac zespołów wchodzących w skład Wydziału nie zostały przypisane innym pracownikom UMiG.

Powyższe zaniedbania organizacyjne mogły przyczynić się do zaniechania realizacji przypisanych Gminie obowiązków związanych m.in. z utworzeniem GEZ oraz ze sporządzeniem powiatowego programu opieki nad zabytkami, a także planów ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i gminnego programu opieki nad zabytkami (opis nieprawidłowości w tym zakresie przedstawiono w obszarze 2 niniejszego wystąpienia).

Z wyjaśnień Burmistrza dotyczących przypisania obowiązków i odpowiedzialności w zakresie zadań związanych z tworzeniem GEZ wynika, że *w chwili obecnej trwają prace nad zmianami zakresów czynności dla poszczególnych pracowników Wydziału Gospodarki Gminy – Zespół ds. Gospodarki Lokalowej i Nieruchomości i do końca maja zostaną one uporządkowane. Powyższe podyktowane jest tym, iż z dniem 01 kwietnia 2018 r. jedna pracownica powróciła z urlopu wychowawczego i pracuje w wymiarze ¾ etatu. Stanowisko Naczelnika Wydziału Gospodarki Gminy jest wyodrębnione w strukturze regulaminu organizacyjnego naszego urzędu, jednakże nie zostało obsadzone po rozwiązaniu umowy o pracę na wniosek pracownika. Gmina ogłosiła konkurs na to stanowisko, jednakże nie został on rozstrzygnięty, gdyż żaden kandydat nie spełnił oczekiwań pracodawcy.*

Brak wyraźnego upoważnienia któregośkolwiek pracownika UMiG do opracowania gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, jego uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu, Burmistrz Wschowy uzasadniała tym, że: *po uzgodnieniu i założeniu gminnej ewidencji zabytków z uwagi na złożoność i brak pracowników z odpowiednimi kwalifikacjami w tym zakresie Gmina zleci opracowanie Gminnego Planu Ochrony Zabytków wyspecjalizowanemu podmiotowi zewnętrznemu.*

Nieprzypisanie obowiązków w zakresie tworzenia gminnego programu opieki nad zabytkami Burmistrz wyjaśniła, tym, że: *w związku ze zmianami różnych ustaw dotyczących samorządu jeszcze w tym miesiącu podejmie prace nad zmianami do Regulaminu organizacyjnego i tam zostaną przydzielone te zadania odpowiedniej komórce organizacyjnej.*

(dowód: akta kontroli str. 3-34, 413, 416-417, 926)

Ocena częściowa

Pomimo podjęcia działań i kilkuletnich prac zmierzających do utworzenia GEZ, zadanie to dotychczas nie zostało zrealizowane. NIK zauważa, że nie bez wpływu na wynik tego procesu pozostaje długotrwałość uzgodnień z Konserwatorem, co do ostatecznego jej kształtu. W konsekwencji może być utrudnione prowadzenie skutecznych działań na rzecz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w szczególności na wypadek sytuacji kryzysowych. W Urzędzie nierzetelnie (niespójnie) przypisano obowiązki związane z organizacją ochrony zabytków i opieką nad zabytkami na terenie Gminy, w tym w szczególności na wypadek sytuacji kryzysowych. Nie wyznaczono bowiem pracowników właściwych do realizacji przypisanych Gminie zadań w tym obszarze.

2. Opracowywanie i aktualizowanie planów w zakresie ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych

Opis stanu faktycznego

1. W Gminie nie obowiązywał (do dnia zakończenia kontroli nie został sporządzony i przyjęty) kluczowy instrument kształtowania planowej i długookresowej polityki w zakresie opieki i ochrony zabytków, tj. gminny program opieki nad zabytkami, o którym mowa w przepisie art. 87 ust. 1 u.o.z. Sporządzenie ww. programu ma

w szczególności na celu: włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, a także określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

W 2015 r. Konserwator skierował pismo przypominające o obowiązku sporządzenia takiego programu²⁵.

2. W Strategii rozwoju gminy Wschowa na lata 2016-2022²⁶, w analizie SWOT jako mocne strony w zakresie turystyki wskazano liczne zabytki architektury i budownictwa, a wśród celów wyodrębniono:

- poprawę infrastruktury i oferty służącej turystyce (cel IV), na które składają się stworzenie oraz promocja oferty turystycznej, rozwój bazy i infrastruktury obsługującej ruch turystyczny, rozwój ścieżek rowerowych i zwiększenie oferty kulturalnej o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym;
- zapewnienie optymalnych warunków życia mieszkańcom gminy (cel V), w tym poprawa estetyki miasta, wspieranie inicjatyw obywatelskich, zapewnienie optymalnych warunków dla rozwoju jednostek kultury, czemu mają służyć działania polegające m.in. na: poprawie bezpieczeństwa przeciwpożarowego, promocji i rozwoju działalności oraz oferty kulturalnej na terenie gminy, zagospodarowanie terenów zielonych w mieście i inwestycje w infrastrukturę miejską, w szczególności nieruchomości.

Zgodnie z MPZP ochronie podlegają wpisane do rejestru zabytków obszary obejmujące zespół urbanistyczno-krajobrazowy miasta Wschowy oraz krajobrazową strefę ochrony konserwatorskiej obejmującą pas o szerokości 1 km wokół tego zespołu, a także wyszczególnione w planie obiekty. W planie uwzględniono ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami (opis w obszarze 1, pkt 2 wystąpienia).

(dowód: akta kontroli str. 84-124, 297-302, 314-324, 414-417)

3. Nie opracowano natomiast gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, do czego zobowiązywał § 4 ust. 2 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków. Nadmienić należy, że w 2015 r. i 2018 r. Konserwator skierował do Gminy pisma przypominające o obowiązku sporządzenia tego planu²⁷.

(dowód: akta kontroli str. 84-124, 297-302, 314-324, 414-417)

Również dla zabytków stanowiących własność Gminy i będących w posiadaniu jej jednostek organizacyjnych – za wyjątkiem Muzeum Ziemi Wschowskiej (dalej MZW) - nie sporządzono planów ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (§ 4 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków).

Do rejestru zabytków zostały wpisane m.in. następujące zabytki stanowiące własność Gminy:

- ratusz przy ul. Rynek 1 we Wschowie, w którym siedzibę ma Urząd Miasta i Gminy Wschowa – nr 685/607;
- kościół ewangelicki pw. Żłóbka Pana Jezusa (*Kripplein Christi*) – nr 688/27;
- Baszta Bramy Polskiej (b. dzwonnica przy kościele ewangelickim) – nr 1596;
- dom przy ul. Rynek 16 we Wschowie – nr 794/1682;

²⁵ Pismo z 17.03.2015, znak RZD.5120.1.2015.

²⁶ Załącznik do Uchwały Nr XVII/177/16 Rady Miejskiej we Wschowie z dnia 28 kwietnia 2016 r. na www.wschowa.pl/sites/default/files/attachment/strategia_gminy_2016-2022.pdf [dostęp 19.05.2018 r.]

²⁷ Pisma z: 3.04.2015 r. (znak OC.5122.4.2015) i 11.01.2018 r. (znak OC.5122.27.2018).

- budynek usługowy, ul. Głogowska 3 we Wschowie – nr L-676/A;
- domy przy pl. Zamkowym 2-4, we Wschowie, z których dom pod nr 2 oddano w użyczenie MZW, a nr 3 służy potrzebom UMiG (Straż Miejska) – nr L-64;
- Kolegium Jezuickie pl. Farny 3 we Wschowie, oddane w użyczenie MZW i Bibliotece Publicznej Miasta i Gminy Wschowa - 1034/1595;
- Lapidarium Rzeźby Nagrobnej (dawny cmentarz ewangelicki) i zespół czterech kaplic grobowych na jego terenie oddane w administrowanie MZW – nr L-199/A i L-276/1-4/A.

Muzeum Ziemi Wschowskiej opracowało plan ochrony zabytków, których jest posiadaczem. Plan ten został w 2014 r. uzgodniony z LWKZ, zatwierdzony przez Burmistrza i zarejestrowany w Kancelarii Niejawnej Urzędu (z uwagi na nadanie klauzuli „zastrzeżone”).

Poza ww., do UMiG we Wschowie nie wpłynął żaden plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - zarówno od jednostek organizacyjnych gminy, innych podmiotów publicznych bądź prywatnych. Kontrolowana jednostka nie posiadała informacji na temat wszystkich podmiotów (jednostek organizacyjnych posiadających zabytki) zobowiązanych do sporządzania i corocznego aktualizowania planów ochrony zabytków.

W związku z brakiem programu opieki nad zabytkami oraz gminnego planu ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych Gmina nie szacowała kompleksowo potrzeb dotyczących niezbędnych nakładów finansowych na prace przy zabytkach zlokalizowanych na terenie Gminy, w tym w szczególności dotyczących ochrony zabytków w sytuacjach kryzysowych. W konsekwencji Gmina nie dysponowała rzetelnymi informacjami o skali potrzeb i koniecznych nakładów w tym zakresie.

(dowód: akta kontroli str. 122-123, 131-135, 312-320, 325-346, 414, 417, 926)

4. Odnosząc się do ewentualnych trudności i ograniczeń w opracowywaniu i aktualizacji planów ochrony zabytków, a także egzekwowaniu od zobowiązanych do opracowania planów ochrony zabytków (jednostek organizacyjnych posiadających zabytki) realizacji tego obowiązku, Burmistrz Wschowy stwierdziła: *wydaje się, że zadania [...] winny być kompetencjami miejskich, czy też wojewódzkich konserwatorów zabytków.*

(dowód: akta kontroli, str. 312, 314, 415, 417)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Wbrew wymogom określonym w przepisie § 4 ust. 2 rozporządzenie w sprawie ochrony zabytków w Gminie nie opracowano gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Zgodnie z przepisem § 7 ww. rozporządzenia plan sporządza się w nieprzekraczalnym terminie 9 miesięcy od dnia wejścia w życie tego rozporządzenia (tj. do dnia 15 lipca 2005 r.). Stosownie do przepisu § 3 ust. 3 ww. rozporządzenia plany ochrony zabytków zawierają w szczególności:

- 1) informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania;
- 2) wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną;
- 3) wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania.

Opracowanie planów ochrony zabytków jest zatem jednym z kluczowych elementów działań w czasie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej, mających na celu uratowanie zabytków przed zniszczeniem,

uszkodzeniem lub zaginięciem na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plany ochrony zabytków mają być sporządzane, odpowiednio do przewidywanych i realnych zagrożeń, przez jednostki organizacyjne posiadające zabytki, gminy, powiaty, województwa oraz na poziomie kraju.

Zgodnie z wyjaśnieniami Burmistrza od wielu lat podejmowane są działania ze strony Gminy Wschowa w celu utworzenia gminnej ewidencji zabytków i systematycznie prowadzi się uzgodnienia z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Zielonej Górze w zakresie tworzonej gminnej ewidencji zabytków, która będzie też podstawową bazą do przygotowania Planu Ochrony Zabytków w naszej gminie. W roku 2016 i 2017 Gmina czyniła starania, poprzez rozmowy z gminami naszego powiatu tj. Szlichtyngowej i Sławy oraz Starostą Wschowskim, aby na terenie powiatu wschowskiego powołać Gminnego Konserwatora Zabytków, który byłby koordynatorem do współdziałania w tej dziedzinie z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W zależności od kompetencji, jakie by przysługiwały takiemu stanowisku naszym zdaniem odciążałoby Wojewódzkiego Konserwatora od wielu spraw, a i zapewne przyspieszyło niektóre działania samorządów.

Według Pełnomocnika przyczyną ww. zaniechania były: niezakończenie prac nad GEZ, której dane stanowią bazę wyjściową do opracowania planu, brak osób merytorycznie przygotowanych do sporządzenia *technicznego projektu zabezpieczenia zabytku*, brak perspektywicznej polityki rozwoju i zabezpieczenia dóbr kultury w Gminie oraz brak stanowiska Miejskiego Konserwatora Zabytków – koordynatora do współdziałania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

(dowód: akta kontroli, str. 126, 312-315, 323-324, 414, 417)

2. Burmistrz Wschowy nie egzekwował opracowania przez jednostki organizacyjne posiadające zabytki (w tym jednostki gminne, poza nadzorowanym MZW, inne jednostki publiczne bądź prywatne) planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, o których mowa w § 4 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków. Zgodnie z tym przepisem plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta). Zgodnie z § 6 ust. 2 ww. rozporządzenia organy administracji publicznej zapewniają przygotowanie i realizację przewidzianych działań w zakresie ochrony zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z posiadaną właściwością.

Pełnomocnik wyjaśnił, że poza ww. instytucją kultury nie posiada wiedzy o innych podmiotach posiadających plany ochrony zabytków, które uzgadniane byłyby z Burmistrzem. Przyczyną nieopracowania planów jest brak zainteresowania podmiotów (oprócz muzeum) posiadających zabytki ruchome i nieruchome do opracowania własnych planów ochrony zabytków i przekazania ich do gminy.

Burmistrz Wschowy w wyjaśnieniach powołała się wyłącznie na istniejący plan ochrony zabytków, opracowany przez MZW (samorządową instytucję kultury), która jako jedyna jednostka organizacyjna przekazała przedmiotowy plan, uzgodniony z Konserwatorem.

(dowód: akta kontroli, str. 312-315, 414, 417, 770-804)

3. Wbrew wymogom określonym w przepisie art. 87 ust. 1 u.o.z. w Gminie nie sporządzono gminnego programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 ust. 1-4 u.o.z. burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Burmistrz Wschowy wyjaśniła, że przyczyną braku gminnego programu opieki nad zabytkami są trwające prace nad utworzeniem GEZ, która jest podstawą do jego opracowania.

(dowód: akta kontroli, str. 323-324, 414, 417)

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia brak przygotowania przez Gminę gminnego programu opieki nad zabytkami, a także nieopracowanie planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych: gminnego i jednostkowych – poza Muzeum Ziemi Wschowskiej – dla zabytków stanowiących własność Gminy. Wprawdzie zamieszczono w obowiązujących planach, w tym obrony cywilnej i zarządzania kryzysowego, odniesienia do ochrony zabytków lub mienia, jednak Gmina nie wywiązała się z realizacji obowiązku nałożonego przepisami prawa. Zaniechanie opracowania tych dokumentów – niezależnie od naruszenia obowiązującego prawa – może uniemożliwiać kształtowanie planowej i długookresowej polityki w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, a także nie gwarantować skutecznej ochrony zabytków na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych.

3. Realizacja zaplanowanych działań w zakresie ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych

Opis stanu faktycznego

1. Mimo niesporządzenia ww. programu i planów, w latach 2016-2017 Gmina Wschowa zrealizowała działania w zakresie ochrony zabytków²⁸ na łączną kwotę 152.762,19 zł, w tym ze źródeł zewnętrznych 100.933,02 zł:
 - dokonując w 2016 r. wydatków inwestycyjnych w związku z realizacją zadania *Wzmocnienie konstrukcji więźby dachowej wraz z wymianą pokrycia dachowego budynku byłego Zboru Ewangelickiego we Wschowie (Kripplein Christi)* w wysokości 102.962,60 zł (par. 6050 i 6053), na które Gmina uzyskała w 2015 r.

²⁸ Ujęte w rozdz. 92120 – Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

dofinansowanie z Niemiecko-Polskiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury w wysokości 100.933,02 zł²⁹;

- udzielając dotacji na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych przekazane jednostkom niezaliczanym do sektora finansów publicznych – w 2016 r. w wysokości 24.799,59 zł³⁰, a w 2017 r. – 25.000 zł³¹ (par. 2720)

Ponadto w 2017 r. Gmina udzieliła dotacji celowej dla samorządowej instytucji kultury - MZW w wysokości 14.000 zł na roboty zabezpieczająco-remontowe obiektów zabytkowych Gminy (wpisanych do rejestru zabytków budynku byłego zboru ewangelickiego i Lapidarium oraz zabytku ruchomego magła z przełomu XIX/XX w.³²).

Na realizację zadań własnych z zakresu zarządzania kryzysowego corocznie w budżecie jest tworzona rezerwa celowa, zgodnie z art. 26 ust. 4 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym³³. W 2016 r. wyniosła ona pierwotnie 151.586 zł, po zmianach 150.236 zł, a w 2017 r. odpowiednio: 227.000 zł i 209.500 zł. Środki z rezerwy zostały uruchomione w łącznej wysokości 18.850 zł, z tego na usunięcie drzew uszkodzonych i powalonych przez orkan *Ksawery* na terenie m.in. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej (2.000 zł)³⁴ – opis w obszarze 4 niniejszego wystąpienia.

W latach 2016-2017 z tytułu otrzymanych dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków do budżetu Gminy Wschowa wpłynęły środki w wysokości 100.933,02 zł (opis powyżej), ww. środki zostały wykorzystane zgodnie z przeznaczeniem.

(dowód: akta kontroli, str. 347-412, 430-431, 805-850, 902-910)

2. Na podstawie oględzin pięciu obiektów budowlanych stanowiących własność Gminy Wschowa, wpisanych do rejestru zabytków³⁵ stwierdzono, że:

- stan ich zabezpieczenia i zachowania był zróżnicowany, poczynając od bardzo dobrze utrzymanego zabytku przy pl. Zamkowym 2 we Wschowie, poprzez wyłączony z użytkowania kościół *Kripplein Christi*, gdzie przeprowadzono prace zabezpieczające więźbę dachową, po praktycznie zdewastowany budynek usługowy przy ul. Głogowskiej 3 we Wschowie;
- trzy obiekty nie są użytkowane: budynek przy ul. Głogowskiej 3 we Wschowie z uwagi na bardzo zły stan techniczny, przy ul. Rynek 16 we Wschowie (lokal

²⁹ Refundacja poniesionych wydatków w 2016 r. Dodatkowo w 2015 r. w związku z realizacją ww. zadania poniesiono wydatki w wysokości 8.088,23 zł, w tym 5.830 zł sfinansowane z dotacji otrzymanej od LWKZ w 2015 r. W ramach tego etapu sfinansowano część prac (wzmocnienie konstrukcji więźby dachowej), ponieważ w kolejnych latach nadal ubiegano się o środki na m.in. wymianę pokrycia dachowego i instalacji odgromowej (opis w pkt 4 niniejszego obszaru).

³⁰ Dotacje udzielone: Wspólnocie Mieszkaniowej Księdza Kostki 7 we Wschowie – 10.809,59 zł, Wspólnocie Mieszkaniowej Powstańców Wielkopolskich 1, Rynek 5 i 6 we Wschowie – 13 990,00 zł.

³¹ Dotacje udzielone: Wspólnocie Mieszkaniowej Powstańców Wielkopolskich 1, Rynek 5 i 6 we Wschowie – 9.837,50 zł; Wspólnocie Mieszkaniowej Rynek 8 we Wschowie – 8.342,50 zł, Wspólnocie Mieszkaniowej Ks. A. Kostki 3 we Wschowie – 6.820,00 zł.

³² W związku z wynikami kontroli przeprowadzonej przez Konserwatora w MZW, jednostka ta jako administrator Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we wrześniu 2017 r. została zobowiązana do wykonania zabezpieczeń epitafium i kaplicy w 2017 r. oraz remontu dachu kaplicy do 30.04.2018 r. Gmina wsparła finansowo MZW z przeznaczeniem na roboty zabezpieczające i remontowe dotyczące Lapidarium, udzielając dotacji w wysokości 10.000 zł.

³³ Dz.U. z 2017 r. poz. 209, ze zm.-zgodnie z tym przepisem: w budżecie j.s.t. tworzy się rezerwę celową na realizację zadań własnych z zakresu zarządzania kryzysowego w wysokości nie mniejszej niż 0,5% wydatków budżetu j.s.t., pomniejszonych o wydatki inwestycyjne, wydatki na wynagrodzenia i pochodne oraz wydatki na obsługę długu.

³⁴ W 2016 r. w wysokości 1.350 zł i w 2017 r. - 17.500 zł, z tego na wyżywienie ekipy ratowniczej usuwającej skażenie chemiczno-ekologiczne rowu przy ul. Kolejowej we Wschowie (400 zł), na zakup pojemników na wodę pitną w związku z brakiem przydatności do spożycia wody (950 zł), na zakup worków do magazynu (1.600 zł), na zakup materiałów zabezpieczających mienie gminne (900zł), na usunięcie drzew uszkodzonych i powalonych przez Orkan „Ksawery” (15.000 zł).

³⁵ Kontrolą objęto: ratusz (wpis do rejestru pod nr 685/607), kościół *Kripplein Christi* i połączona z nim Baszta Bramy Polskiej (nr 688/27 i nr 1596), dom przy ul. Rynek 16 we Wschowie (nr 794/1682), w którym parter stanowi część sklepu, wpisanego jako cały lokal w budynku przy ul. Ratuszowej 1 we Wschowie (pod nr 795/1683), budynek usługowy, ul. Głogowska 3 we Wschowie (nr L-676/A), dom przy pl. Zamkowym 3 we Wschowie (nr L-64 jako domy przy pl. Zamkowym 2-4).

- użytkowy, brak najemcy) oraz będący w trakcie prac remontowych kościół ewangelicki z basztą Bramy Polskiej objętą zakazem eksploatacji³⁶;
- na kamienicach przy pl. Zamkowym 2-3 we Wschowie, gdzie mieści się również MZW, zamieszczono oznakowanie wskazujące, iż ww. jako zabytek podlegają ochronie prawnej; na pozostałych obiektach nie zamieszczono takich znaków (przepisy prawa nie określają obowiązku w tym zakresie, działanie to ma charakter fakultatywny³⁷).

W odniesieniu do zabytków objętych oględzinami zostały sformułowane zalecenia z zakresu ochrony przeciwpożarowej i budownictwa:

- wyposażenie budynku Ratusza w system sygnalizacji pożarowej z monitoringiem do KP PSP we Wschowie, ul. Kazimierza Wielkiego 6, z terminem wykonania do 31.12.2019 r.,
- elewacja do remontu (Ratusz i dom przy ul. Rynek 16, we Wschowie), elewacja do remontu, dach, okna i drzwi do wymiany (budynek przy ul. Głogowska 3 we Wschowie) - bez określenia terminu.

Zgodnie z wyjaśnieniami Burmistrza Budynek Ratusza zostanie wyposażony w system sygnalizacji pożarowej z monitoringiem do KP PSP we Wschowie w terminie do dnia 31 grudnia 2019 r. W zakresie zaleceń z zakresu ochrony przeciwpożarowej i budownictwa dotyczących remontu elewacji Ratusza, budynku przy ul. Rynek 16, w chwili obecnej nie jesteśmy w stanie określić, kiedy te zalecenia będziemy mogli realizować, a przyczyną jest przede wszystkim brak środków finansowych w Gminie na to przedsięwzięcie. Natomiast budynek przy ul. Głogowskiej 3 wymaga znacznie większych nakładów finansowych, gdyż remontu wymaga dach, okna, drzwi, elewacja i tutaj również w chwili obecnej Gminy nie stać na przeprowadzenie remontu tego obiektu. Gmina w chwili obecnej przeznacza znaczne środki finansowe na zadania związane z oświatą i to zadanie jest dla nas priorytetem. W miarę możliwości corocznie z budżetu gminy przeznaczamy środki finansowe na wsparcie remontów obiektów zabytkowych.

Dla użytkowanych obiektów³⁸ prowadzono książki obiektu budowlanego oraz przeprowadzono roczne i pięcioletnie kontrole okresowe.

(dowód: akta kontroli, str. 805-899, 926)

3. W oparciu o zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru określone w uchwale Rady Miejskiej we Wschowie³⁹ Gmina Wschowa w latach 2016-2017 udzieliła pięciu dotacji dla wspólnot mieszkaniowych we Wschowie na dofinansowanie:

23,6% kosztu szacunkowego:

- odnowienia i uzupełnienia tynków elewacji oraz klatki schodowej z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki (ul. Ks. Kostki 7) – 11.010 zł,
- odnowienia i uzupełnienia tynków elewacji południowej i zachodniej wraz z elementami sztukatorskimi z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki (ul. Powstańców Wielkopolskich 1) – 13.990 zł;

³⁶ Odpowiednio: prace prowadzone na podstawie decyzji Starosty Wschowskiego o pozwoleniu na budowę nr 287/2012 z dnia 13.09.2012 r. i zakaz eksploatacji wynikający z decyzji nr 108/2011 z dnia 07.12.2011 r. komendanta powiatowego Państwowej Straży Pożarnej we Wschowie.

³⁷ Art. 12 ust. 1 u.o.z. stanowi, że starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

³⁸ Istniejące obiekty budowlane powinny być w trakcie ich użytkowania poddawane okresowym kontrolom, o których mowa w art. 62 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2017 r. poz. 1332, ze zm.). Oznacza to, że kontroli na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy – Prawo budowlane nie podlegają obiekty budowlane nieużytkowane.

³⁹ Uchwała nr XXVIII/323/13 z dnia 31.01.2013 r. (Dz. Urz. Województwa Lubuskiego z 2013 r. poz. 554).

20,8% kosztu szacunkowego

- remontu kapitalnego dachu (ul. Ks. Kostki 3) - 6.820 zł;
- remontu klatki schodowej oraz renowacji drzwi frontowych (ul. Powstańców Wielkopolskich 1), renowację drzwi frontowych (ul. Rynek 5 i ul. Rynek 6) – 9.837,50 zł;
- wykonania na elewacji frontowej badań stratygraficznych tynków oraz warstw malarskich na stolarce nadświetla i nadproża, wykonanie i montaż drzwi wejściowych wraz z wykonaniem nowych ościeżnic oraz remont elewacji frontowej (ul. Rynek 8) – 8.342,50 zł.

Ww. nieruchomości były wpisane do rejestru zabytków⁴⁰. Przy udzielaniu dotacji przestrzegano zasad przyjętych w ww. uchwale, dotacje zostały wykorzystane zgodnie z przeznaczeniem, a sprawozdania złożone w UMiG w terminach określonych w zawartych umowach. Jeden z dotowanych (wspólnota ul. Ks. Kostki 7) dokonał zwrotu niewykorzystanej dotacji w wysokości 200,41 zł.

Gmina poinformowała Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Sejmik Województwa Lubuskiego i Radę Powiatu Wschowskiego o udzielonych dotacjach oraz prowadziła wykaz udzielonych dotacji stosownie do art. 82 ust. 3 u.o.z.

(dowód: akta kontroli, str. 347-371, 430-431, 439-471, 942-946)

4. W latach 2016-2017 Gmina podejmowała działania zmierzające do pozyskania środków na:

- remont konstrukcji w więźby dachowej wraz z wymianą pokrycia dachowego i wymianą instalacji odgromowej Zboru ewangelickiego (wnioski złożone do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Konserwatora i Marszałka Województwa Lubuskiego);
- refundację i kontynuację ratunkowych prac konserwatorskich płyt epitafijnych z XVII i XVIII w. (wnioski złożone do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i do Marszałka Województwa Lubuskiego).

Spośród ww. Ministerstwo wstępnie zarezerwowało kwotę 190.000 zł na roboty budowlane dotyczące Zboru ewangelickiego (koszt oszacowany wstępnie na kwotę 377.000 zł), a do dnia 15.06.2018 r. Gmina jest zobowiązana do przygotowania dokumentacji aktualizującej wniosek, po przeprowadzeniu przetargu i wyborze wykonawcy prac - celem podpisania umowy o dofinansowanie. Pozostałe wnioski zostały złożone poprawnie, lecz uzyskana liczba punktów nie kwalifikowała Gminy Wschowa do otrzymania dofinansowania; w jednym przypadku pomimo przyznania przez Konserwatora dotacji w wysokości 20.000 zł Gmina wycofała wniosek z powodu braku wystarczających środków w związku z negatywnym rozpatrzeniem wniosku Gminy o dotację z budżetu województwa.

Uzyskane dofinansowanie, a także cały koszt prac w obiekcie Zboru stanowi niewielką część potrzeb związanych z jego odtworzeniem. Według Burmistrza obiekt ten, *aby mógł spełniać rolę, czy to obiektu do zwiedzania, czy też np. sali koncertowej Gmina musiałaby dysponować kwotą ok. 10-15 mln złotych.*

(dowód: akta kontroli, str. 422-429)

5. Gmina Wschowa w związku z sytuacją kryzysową (orkan Ksawery), powodującą straty i zniszczenia w infrastrukturze komunalnej, budynkach mieszkalnych, a także zabytkowym kościele pw. Stanisława Biskupa i Męczennika we Wschowie (opis poniżej, w obszarze 4) współpracowała z Powiatowym Inspektorem Nadzoru

⁴⁰ Odpowiednio nr wpisu do rejestru: nr 770/1727, nr L-754/A, dawniej 778/618, 681/618, nr 767/1724, nr 782/1686, nr L-753/A, dawniej 783/1676; nr L-777/A, dawniej 785/610A i 786/1677A.

Budowlanego, Starostwem Powiatowym, Lubuskim Urzędem Wojewódzkim – Wydziałem Infrastruktury, Konserwatorem oraz Komendą Powiatową Państwowej Straży Pożarnej (dalej PSP) i Policji we Wschowie.

W latach 2016-2017 nie złożono do właściwych organów żadnych zawiadomień związanych z ujawnionymi czynami karalnymi dotyczącymi zabytków.

(dowód: akta kontroli str. 315-320, 911-923, 933)

6. Burmistrz Wschowy wśród trudności i ograniczeń w realizacji przedsięwzięć dotyczących ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych, a także skutecznej współpracy z innymi służbami, organami, podmiotami wskazała to, że *służby zarządzania kryzysowego, zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym nie zatrudniają kadry pracowniczej z kwalifikacjami, np. historyków sztuki, kulturoznawców, co w znacznym stopniu usprawniłoby prawidłową realizację zadań związanych z ochroną zabytków.*

W celach szkoleniowych, w zasobach *Pionu ochrony* znajduje się film instruktażowy w zakresie zabezpieczania ruchomych i nieruchomych dóbr kultury. Film został zrealizowany w związku z organizacją w 1995 r. przez Gminę Wschowa wojewódzkich ćwiczeń Obrony Cywilnej tematycznie związanych z ochroną dóbr kultury, przeprowadzonych m.in. w zabytkowym Klasztorze o. Franciszkanów we Wschowie.

Dostrzegając potrzeby w zakresie szkolenia nt. ochrony zabytków w *planie szkolenia obronnego w Gminie Wschowa na 2018 r.* zaplanowano szkolenie pod tytułem *ochrona obiektów kultury szczególnie cennych dla dziedzictwa narodowego*, które ma dotyczyć zagadnień z zakresu unormowań prawnych dotyczących obiektów kultury, obowiązków organów i osób odpowiadających za ochronę zabytków oraz organizacji ochrony zabytków w czasie konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

(dowód: akta kontroli, str. 315-320, 415-417)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwaga dotycząca
badanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na zasadność prowadzenia dalszych prac zmierzających do poprawy stanu zabezpieczania i ochrony posiadanych zabytków, po uprzednim zdiagnozowaniu faktycznych potrzeb w tym zakresie. Zaplanowanym i długofalowym działaniom w tym zakresie powinno sprzyjać – zadeklarowane w toku niniejszej kontroli – opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami, a także gminnego planu ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

Ocena częściowa

Pomimo braku wymaganego przepisami prawa gminnego programu opieki nad zabytkami i planów ochrony zabytków, Gmina podejmowała szereg działań inwestycyjno-zabezpieczających zmierzających do poprawy stanu technicznego posiadanych zabytków. Pozytywnie należy ocenić udzielanie ze środków budżetu Gminy dotacji na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych dla jednostek niezaliczanych do sektora finansów publicznych. Środki te były wydatkowane prawidłowo, zgodnie z zasadami określonymi przez organ stanowiący. Na wypadek sytuacji kryzysowych Gmina planowała rezerwy budżetowe zgodnie z obowiązującymi przepisami i w prawidłowej wysokości, jednak uruchomiono ich niewielką część - 5%, a w związku z ochroną zabytków - 0,5%. Za niezadowolający i wymagający poprawy należy uznać stan techniczny niektórych zabytków stanowiących własność Gminy. Gmina aktywnie podejmowała działania zmierzające do pozyskania środków na prace renowacyjne lub ratunkowe dotyczące

zabytków stanowiących jej własność, jednak działania te charakteryzowały się ograniczoną skutecznością⁴¹. Niewątpliwym wpływem na zakres podejmowanych przez Gminę przedsięwzięć miały ograniczone środki finansowe.

4. Ochrona zabytków w sytuacjach kryzysowych

Opis stanu
faktycznego

1. Pion Ochrony UMiG prowadzi *dziennik działań służby dyżurnej Gminnego Centrum Zarządzania Kryzysowego i stałego dyżuru*. W dzienniku tym odnotowywane są chronologicznie: przedsięwzięcia, zdarzenia, sygnały z podaniem daty, godziny, treści, źródła informacji, kto ją przyjął, komu ją przekazano do realizacji i ewentualnymi uwagami. Informacje z zewnątrz pochodziły m.in. z: Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego, od Starosty Wschowskiego i Naczelnika Wydziału Zarządzania Kryzysowego w Starostwie we Wschowie, Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Komisariatu Policji, KP PSP we Wschowie, z Zakładu Usług Wodnych, Burmistrza Wschowy i Pełnomocnika.

Jak wyjaśnił Pełnomocnik: *Po godzinach pracy, w niedziele i święta Pełnomocnik prowadzi telefoniczne domowe dyżury (telefon służbowy). W razie konieczności przekazywane są do zainteresowanych instytucji oraz osób funkcyjnych, informacje o sytuacji kryzysowej oraz o potrzebach, niezbędnych do reagowania w sytuacjach szczególnych (pożary, wichury, podtopienia, uszkodzenia infrastruktury komunalnej, obfitych opadów deszczu i katastrof budowlanych) noszących znamiona kryzysu. Współdziałanie obejmuje współpracę z: Policją, Strażą Miejską, Państwową Strażą Pożarną, Ochotniczą Strażą Pożarną, Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego, Spółką Komunalną i Ośrodkiem Pomocy Społecznej. W zakresie ochrony zabytków współpracowano z Dyrekcją Muzeum Ziemi Wschowskiej przekazując jej informacje SMS-owe, komunikaty o zagrożeniach i rozwoju sytuacji. W zakresie zorganizowania możliwości szybkiego uruchomienia i wykorzystanie środków finansowych na obsługę zdarzeń kryzysowych Pełnomocnik wyjaśnił: w sytuacjach nadzwyczajnych zwołuje się w „trybie doraźnym” do działania Gminny Zespół Zarządzania Kryzysowego Wschowa. Jako ciało doradcze, Zespół wypracowuje propozycję do podjęcia decyzji Burmistrza w sprawie: natychmiastowego uzupełnienia materiałowego, sprzętowego oraz wykonania prac naprawczych usuwania skutków zdarzeń. Powyższe stanowi podstawę podjęcia decyzji do natychmiastowego uruchomienia środków finansowych z rezerwy celowej na usuwanie skutków klęsk żywiołowych. (opis w tym zakresie w obszarze 3, pkt 1). Gmina zgromadziła i utrzymuje w gotowości urządzenia, sprzęt, narzędzia, opakowania, materiały niezbędne do wykonania prac zabezpieczających i działań ratowniczych oraz może posiłkować się zasobami ludzkimi do prac zabezpieczających i działań ochronnych⁴². Zawarto porozumienia w podmiotami*

⁴¹ Spośród złożonych w latach 2016-2017 ośmiu wniosków, tylko dwóch przypadkach nabór zakończył się przyznaniem Gminie środków na działania związane z ochroną zabytków (210.000 zł), z czego w jednym wypadku (20.000 zł) Gmina wycofała się z realizacji zadania w związku z nieprzyznaniem dotacji z innych źródeł i brakiem możliwości finansowych pokrycia kosztów prac z własnych źródeł.

⁴² W § 1 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków jest mowa o podwyższeniu gotowości wprowadzanej w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia przez właściwe organy kierowania kryzysowego, określone w art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. Nr 62, poz. 558 i Nr 74, poz. 676). Przepis ten odwołuje się do art. 12, który utracił moc z dniem 22.08.2007 r. w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. Nr 89, poz. 590) W art. 12 ustawodawca powołał do życia gminne zespoły reagowania kryzysowego, powiatowe zespoły reagowania kryzysowego, wojewódzkie zespoły reagowania kryzysowego oraz Rządowy Zespół Koordynacji Kryzysowej, określając podstawowe ich zadania. Były to organy pomocnicze wójtów (burmistrzów, prezydentów miast), starostów, wojewodów albo ustanowionych pełnomocników. Podstawowy katalog zadań tych organów określał art. 12 ust. 2, zaliczając do nich m.in. monitorowanie występujących klęsk żywiołowych i prognozowanie rozwoju sytuacji, opracowywanie planów reagowania kryzysowego, planowanie wsparcia organów kierujących działaniami na niższym szczeblu administracji publicznej itd. Środki na ich funkcjonowanie pochodzą z budżetów jednostek samorządu terytorialnego, wojewodów oraz ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

prywatnymi w zakresie zabezpieczenia materiałów budowlanych, paliw, posiłków. Urząd Miasta i Gminy Wschowa posiada terenowy magazyn sprzętu obrony cywilnej i sprzętu przeciwpowodziowego. Jak wyjaśnił Pełnomocnik: *na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych w przypadkach konieczności zwiększenia zasobów materiałowych i ludzkich niezbędnych do opanowania sytuacji kryzysowej sprzęt zadysponowany jest z sąsiednich gmin lub magazynu powiatowego OC. Zasoby ludzkie do realizacji zadań opanowania sytuacji kryzysowych, oparte są o siły i środki Ochotniczej Straży Pożarnej.*

(dowód: akta kontroli str. 35-83, 434-438, 472-744)

2. Według dziennika działań w okresie objętym kontrolą wystąpiła jedna sytuacja o charakterze sytuacji kryzysowej, mającej jednocześnie wpływ na zabytki – był to orkan Ksawery 5-6.10.2017 r. Z dokumentacji zdarzenia wynika, że:

- w dniu 5.10.2017 r. w godzinach porannych otrzymano komunikat z wojewódzkiego centrum zarządzania kryzysowego o ostrzeżeniach Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej dotyczących wiatru;
- komunikat przekazano m.in. Burmistrzowi, zastępcy Burmistrza oraz Dyrektorowi Muzeum, prezesowi Spółki Komunalnej Wschowa sp. z o.o., którzy jako zarządcy nieruchomości odpowiadają m.in. za budynki zabytkowe, a także Komendantowi Straży Miejskiej, Dyrektorowi Ośrodka Pomocy Społecznej (dalej OPS);
- o godz. 21.00 Pełnomocnik został poinformowany przez Komendanta PSP we Wschowie o zniszczeniach na terenie gminy; o godz. 21.30 z magazynu obrony cywilnej Pełnomocnik wydał przedstawicielowi ochotniczej straży pożarnej materiały celem zabezpieczenia uszkodzeń (m.in. plandeki, gwoździe, łaty drewniane);
- w dniu 6.10.2017 r. o godz. 7.15 Burmistrz zwołała posiedzenie Gminnego Zespołu Zarządzania Kryzysowego, w ramach którego m.in. postanowiono że czas pracy placówek oświatowych powinien zostać skrócony, należy dokonać wizji lokalnych miejsc, w których wystąpiło zdarzenie i monitorować sytuację energetyczną; o godz. 8:55 z Wojewódzkiej Komendy Uzupełnień Zielona Góra otrzymano informację o możliwości pomocy Wojska Polskiego, jeżeli będzie taka potrzeba. Kolejne posiedzenie zwołano o godz. 12.00, w ramach którego m.in. Zastępca Komendanta KP PSP we Wschowie przedstawił sytuację na terenie gminy, w tym, że ściągnięto drabinę wysokościową do zabezpieczenia dachu Kościoła Farnego we Wschowie.

(dowód: akta kontroli str. 914-923, 934-935)

3. Po przejściu orkanu, przystąpiono do usuwania skutków tego zdarzenia, dokumentowania i szacowania strat z udziałem m.in. właścicieli zabytków, pracowników Powiatowego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego we Wschowie oraz pracowników UMiG. Z dokumentacji Urzędu wynika, że szkody dotyczyły trzech zabytków⁴³, tj.:

- dachu na budynku przy Pl. Farnym 3, będącego w użyczeniu MZW i Biblioteki Publicznej, gdzie wiatr poderwał dachówki, szkoda 1.230 zł została pokryta z ubezpieczenia;
- Lapidarium Rzeźby Nagrobnej, gdzie doszło do złamania drzewa (lipy) oraz licznych złamań i upadków konarów oraz gałęzi, a koszty związane z tym

⁴³ Zabezpieczenie i dokumentowanie obejmuje:

1) zabezpieczenie zabytków przed dalszą destrukcją po ustąpieniu bezpośredniego zagrożenia; 2) dokumentowanie zdarzeń, strat i podjętych działań; 3) informowanie właściwych organów administracji publicznej, w szczególności wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz organów założycielskich o stratach, podjętych działaniach i ewentualnych potrzebach pomocy.

- pracami przekraczały plan finansowych MZW, Gmina zleciła cięcie drzew i uporządkowanie terenu Spółce Komunalnej Wschowa (koszt 2.000 zł);
- dachu na Kościele Farnym pw. Stanisława Biskupa i Męczennika, gdzie wiatr wyrwał dachówki, szkoda została oszacowana na 4.305 zł. Wniosek złożony do Burmistrza został przekazany do Konserwatora (tym samym nastąpiło zawiadomienie o szkodzie), który wskazał, że środki na dotacje w 2017 r. zostały już rozdysponowane, natomiast istnieje możliwość uzyskania dofinansowania z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W 2018 r. w I naborze wniosków o dotacje kościołowi przyznano dofinansowanie w wysokości 500.000 zł na remont dachu⁴⁴.

(dowód: akta kontroli str. 747-770, 934-937)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

Ocena częściowa

Działania Gminy Wschowa związane z zaistnieniem sytuacji kryzysowych, w tym dotyczące współpracy i współdziałania z właściwymi podmiotami, prowadzone były rzetelnie. Działania te ograniczały negatywne skutki ww. zdarzeń dla zabytków, a Gmina wspierała ich posiadaczy w działaniach pozwalających na usunięcie skutków zdarzeń kryzysowych.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁴⁵, wnosi o:

1. Podjęcie działań niezbędnych do skutecznego zakończenia prac nad utworzeniem gminnej ewidencji zabytków,
2. Opracowanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, uwzględniając plany jednostkowe w tym zakresie,
3. Sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami stosownie do wymogów określonych w przepisach u.o.z.
4. Dokonanie przeglądu oraz aktualizacji zadań i obowiązków przypisanych poszczególnym komórkom/pracownikom Urzędu w celu zapewnienia kompleksowej i spójnej realizacji zadań w obszarze opieki nad zabytkami i ochrony zabytków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Zielonej Górze.

⁴⁴ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/ochrona-zabytkow.php>

⁴⁵ Dz.U. z 2017 r. poz. 524.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwagi i
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 30 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwagi i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Zielona Góra, dnia 12 czerwca 2018 r.

Kontroler
Lidia Sobkowiak-Mariasz
główny specjalista kontroli państwowej

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Zielonej Górze

p.o. Dyrektora
Włodzimierz Stobrawa

.....
Podpis

.....
podpis